

НАШ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ

Науково-популярний часопис
для вчителів України та діаспори

№ 2

Ніжин – 2023

Зміст

Науково-популярний часопис
для вчителів України та діаспори
«Наш український дім»
№ 2, 2023 рік.

Свідоцтво про державну
реєстрацію
друкованого засобу масової
інформації
від 06.03.2007 р.

Рекомендовано до друку
Вченою радою Ніжинського
державного університету
імені Миколи Гоголя.
Протокол № 7 від 15.12.2023 р.

Засновник:

Центр гуманітарної співпраці з
українською діаспорою
Ніжинського державного
університету
імені Миколи Гоголя
(Ніжин, Україна).

Склад редакції:

Самойленко О. Г.,
канд. іст. наук, доц.;
Мельничук О. В.,
докт. фіз.-мат. наук, проф.;
Михед П. В.,
докт. філол. наук, проф.;
Онищенко Н. П.,
директорка Центру; членкиня
Нац. спілки журн. України;
Самойленко Г. В.,
докт. філол. наук, проф.;
Сидоренко В. О.,
канд. філол. наук, доц.;

Відповідальний редактор:

Онищенко Н. П.

Верстка, макетування:

Бобрик Д. М.

Літературне редагування:

Онищенко Н. П.,

Бобрик Д. М.

Українознавство

Гринь М. З «Батальйону молодих і завзятих».....	4
Демченко Т. Син Чернігівщини – Роман Бжеський.....	11
Бжеський Р. Спогади. Щоденники. Присяга у соборі.....	25
Григорук А. Михайло Павлик – фундатор українського національно-духовного відродження останньої третини ХІХ – перших десятиліть ХХ століття.....	33

Наукові розвідки

Козак С. Іван Кошелівець у пресі української еміграції.....	38
Шовкопляс Г. Театр Віри Вовк: простір українського жіночого руху та пафос національної боротьби.....	41
Алатиренко М. Сузір'я творчості.....	44
Гаврилишин П. Професор Богдан Гаврилишин: життя, присвячене Україні.....	48
Єржиківська Н. Творчість як посередник між іманентністю і трансцендентністю, між світами розуміння та усвідомлення...	53
Гринь М. «Руський Іване, забирайся додому!».....	64

Проза, переклади, рецензії

Смольницька О. «Ясна закінченість сонета».....	77
Архипчук С. Чарівник-подорожанин.....	84
Ольга Мак Суджена.....	96

Галина Шовкопляс

ТЕАТР ВІРИ ВОВК: ПРОСТІР УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЧОГО РУХУ ТА ПАФОС НАЦІОНАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Українська діаспорна письменниця Віра Вовк (Селянська) znana насамперед як поетка і перекладачка: вишукані цикли віршів «Меандри» або «Любовні листи княжни Вероніки до кардинала Джаванні батісти», переклади творів Федеріко Гарсія Лорки відомі всім. Водночас вона має і значний драматургічний доробок: п'єси Віри Вовк, цікаві та оригінальні, поділяються на кілька різновидів, серед яких є просвітницькі, патріотично та соціально заангажовані, де йдеться про історію України, українську «долю-

недолю». Усе життя, від самого дитинства, поетку вабила драматична форма. Ще дитиною писала «лібрето» та тексти до вертепу. З часом драматургічні пошуки здійснилися в різних, подекуди вельми своєрідних формах: містерія, «алегорія для лялькового театру», «галицька жіноча міжвоєнна хроніка» тощо.

У передмові до збірки «Віра Вовк. Театр» дослідниця Лариса Залеська-Онишкевич пише, що для Вовк драматургічна форма – «це, мабуть, психологічно найприродніший жанр для самовислову, бо включає і текстуальні, і зорові аспекти, рух і музику; це також засіб відчувати себе не так самотньою дитиною чи поеткою, як частиною ширшого світу – чи це казок і легенд, чи і невеличкої громади» [3, с. 5]. Подібно до іншої діаспорної мисткині Емми Андієвської, котра поєднує у своїй творчості поезію сюрреалізму та живопис сюрреалізму, Віра Вовк пов'язує свої драматичні поеми з живописом: у драматичній поемі «Триптих» вказано, що вона створена «до картин Юрія Соловія» [1, с. 7], що вони вміщені серед сторінок п'єси. В іншій драматичній поемі Віри Вовк «Іконостас» до книги включено кольорові репродукції кількох сучасних митців діаспори: Юрія Соловія, Зої Лісовської, Марка Зубаря. П'єса «Казка про Вершника» супроводжується власними витинанками авторки. За твердженням Лариси Залеської-Онишкевич, таке доповнення твору живописним або музичним складником «підсилює мітос (розповідь) кожного твору» [3, с. 19]. Це не намагання описати словами витвір невербального мистецтва, а задум підсилити враження на глядача за допомогою візуальних прикладів. Зовсім, за словами героїв п'єси Віри Вовк «Вінок Троїстий»:

«Галя: Ми мусимо зовсім заворозити публіку! Все нове переходить прямо зі сцени у кров народу.

Андрій: Тому театр такий важливий. Без театру нема нації» [1, с. 45].

До театру у Віри Вовк відповідальне ставлення. Навіть соціально-відповідальне, патріотично заангажоване. «Триптих» (1982), «Іконостас України» (1991) та «Вінок Троїстий» (1988) є п'єсами, що відображають історію України. Якщо перші дві з названих присвячені героям історії цілої України, то «Вінок Троїстий» – це історія українського жіночого руху, навіть назва п'єси повторює назву першого українського жіночого альманаху, що вийшов

1887 року. Авторка хоче відтворити правдиву історію, тому її творчі експерименти спрямовані на доведення достовірності тих подій, що відображені у творі.

Віра Вовк пише «Вінок Троїстий» 1988 року і надає твору підзаголовок «галицька жіноча міжвоєнна хроніка». Певною мірою ця п'єса є відповіддю на закиди щодо фемінізму як імпортованого із Заходу явища. У «Вінку Троїстому» феміністичний дискурс, зберігаючи спрямованість на переконливу достовірність, містить цілком реалістичні та актуальні на той час роздуми щодо місця жінки в суспільстві кінця XIX – першої половини XX століття. Звичайно, що перші десятиріччя XX століття були яскравими і плідними для жіночого руху. Після Першої світової війни в деяких європейських країнах жінки отримали право обирати і бути обраними в парламент. Таких країн було небагато, але то був початок перемог. Утім, у 30–40-ві роки жіночий рух майже зникає, бо настає доба панування тоталітаризму, а тоталітаризм уміє лише використовувати жіночу працю і не дбає про права жінок. Відновився жіночий рух лише наприкінці XX століття: «В Україні про їхні здобутки не згадували так довго, що коли вже аж наприкінці XX століття знову постали феміністичні організації, їх звинуватили в “експорті” чужої та шкідливої для утвердження української ідентичності ідеології» [6, с. 24], – зауважує вітчизняна дослідниця Віра Агеєва, додаючи, «що всі заклики повернутися до старого доброго ладу, до патріархального раю лунають лише через лукавство або примітивне незнання історії» [6, с. 25].

Читати твори Віри Вовк є непростим завданням: її тексти відзначені «густим символічним синкретичним письмом», де сплавлені воєдино всі знакові імена і події столітньої давнини [4, с. 72]. Уже в першій дії «Вінка Троїстого» створюється щільний текст, де репліка кожного персонажа озвучує і нагадує всі складові «жіночого питання» того часу: посилання на Наталку Кобринську, «того жіночого рабина» [1, с. 74], згадування роману Емілі Золя про паризьку повію (вочевидь, роман Золя «Нана»), польські «Ванди» як натяк на роман Леопольда фон Захер-Мазоха «Венера у хутрах», тогочасні дискусії щодо «функціонування жіночого мозку» – усе пов'язано і визначає час дії – кінець XIX століття – та набуває важливого значення в побудові твору.

Назву п'єси авторка підбирає не випадкову: «Вінок Троїстий» – це згадування і нагадування про перший жіночий альманах «Перший вінок», що вийшов друком у Львові 1887 року. Цей альманах поєднав твори жінок – письменниць двох частин України – Наддніпрянської та Західної. Альманах редагували Наталія Кобринська та Олена Пчілка. Обидві жінки взяли на себе видавничі витрати. Альманах мав успіх у Галичині, а в Києві його продавали в книгарнях. Дослідниця творчості Олени Пчілки наводить рядки з передмови до альманаху: «Наша книжка, се перший у нас голос, піднесений у справі жіночого питання, Важне се питання давно займає уми самих передових людей у найбільш освічених краях Європи». Також у передмові зазначено, що ніхто краще від самих жінок не знає про їхні насущні питання [6, с. 73]. До альманаху увійшли поетичні і прозові твори Наталі Кобринської, Олени Пчілки, Уляни Кравченко, Ганни Барвінок, Лесі Українки, Дніпрові Чайки, Софії Окуневської, Анни Павлик, Людмили Старицької, Софії Франко та інших.

Віра Вовк той «перший вінок» потроює і робить «троїстим», подовжуючи «жіночу справу» на три покоління. Три персонажки, що є головними героїнями трьох дій, кровно пов'язані – бабуся (Касуня) – мати (Галя) – дочка (Марина). Вправна майстриня драматургічної справи, авторка зміцнює цю єдність тим, що вказує в списку дійових осіб: «Дія II. 1914–1918 рр. Галя, 18–22-літня, каштановолоса донька КАСУНІ, та сама артистка, що і КАСУНЯ» [1, с. 65]; «Дія III. 1934–1944 рр. Марина, 18–28-літня чорнява внучка КАСУНІ, та сама артистка, що і КАСУНЯ» [1, с. 66]. Тобто образи Касуні, Галі, Марини втілює на сцені одна молода українська жінка.

Дидактика авторки дуже прозора: жіночий рух в Україні – явище не «імпортоване» із Заходу, а укорінене в українську історію, пов'язане з розвитком українського суспільства. Головні героїні п'єси борються проти подвійної маргіналізації жінки-українки – гендерної та національної. Ці дві лінії боротьби пов'язані і розширюються від покоління до покоління. Касуня прагне освіти для жінок і не бажає жити за зразком «тихомирної матері»: «Молоді дівчата хочуть учитися. На всякий випадок, їм не вистачає “тихомирний образець матери”. Вони мають право бути освіченими» [1, с. 75]. Донька Касуні, палка красуня Галя «тільки тою Україною і дише» [1, с. 90]. А перед онукою Мариною відкривається цілий світ: «Марина має поїхати у світ. Скажи їй, що така моя воля» [1, с. 105].

Простір життя кожного наступного покоління українських жінок стає ширшим: Касуня – Катерина живе згідно з заповітом Ольги Кобилянської «бути самій собі ціллю» [5, с. 164], її не «поглинув дрібний світ домашній» [5, с. 159] і прагне вона вийти на широкий простір життя, розкриваються двері «лялькового дому», і героїня сміливо йде у світ власного життя і власного простору. Простір життя доньки Касуні Галі – простір національної боротьби за вільну Україну. Поразка УНР – поразка її життя, коли травма народу стає травмою окремої особистості: «Хай дзвонять усі дзвони, хай шкварять вогненні музики всі скрипки, басы і цимбали! Це ми на твоїх поминках будемо танцювати, Україно! (падає на землю)» [1, с. 93].

Онука Касуні Марина продовжує справу українських жінок і буде її поширювати у всьому світі: «Навіть жінка має свої вимоги до щастя». Вона впевнена, що «мужчини бояться конкуренції» [1, с. 97–98].

Отже, простір жінки, на думку Віри Вовк, – цілий світ. Але потрібно пам'ятати, що героями мисткині завжди були особливі люди. На думку Михайлини Коцюбинської, котра присвятила творчості Віри Вовк детальний огляд у другому томі есеїв «Мої обрії», у драматичних поемах, що належать до «заангажованої літератури» з історико-патріотичними реаліями, героями є обрані люди, що мають «принципи і хребет»: «Триптих» – відбиток тогочасного моменту, тогочасної проблематики в Україні. З одного боку, то специфічно українська справа, але з іншого – універсальна вічна проблема принципів і хребта» [4, с. 74]. Отже, героями історії України Віра Вовк завжди обирала людей, які боролися за українську незалежність. Люди, що мали «принципи і хребет». Героїні п'єси «Вінок Троїстий» не становлять винятку із цього правила: вони є сильними жінками з «принципами і хребтом», чий життєві долі тісно переплетені не тільки з українським жіночим рухом, але і з історичним шляхом боротьби України за незалежність.

Література

1. Агеєва Віра. Вступне слово / Бунтарки: нові жінки і модерна нація. Есеї. Видання друге. Київ: Смолоскип. 2023. 364 с.
2. Вовк Віра. Театр. Київ: Родовид, 2002. 447 с.
3. Вовк Віра. Вірші. Поети «Нью-Йоркської групи». (Антологія. Упоряд. текстів А. О. Дністрового, передмова О. Г. Астаф'єва). Харків: Веста, Видавництво «Ранок», 2003. 286 с.
4. Залеська-Онишкевич Лариса. Від вертепу до Крилатої Скрипки: Драматичні твори Віри Вовк / Вовк Віра. Театр. Київ: Родовид, 2002. 447 с.
5. Коцюбинська Михайлина. Метаморфози Віри Вовк / Михайлина Коцюбинська. Мої обрії. В 2-х т., 2 том. Київ: Дух і літера. 2004. 383 с.
6. Полухович Ольга. «Бути собі самій ціллю»: активний і споглядальний фемінізм Ольги Кобилянської / Бунтарки: нові жінки і модерна нація. Есеї. Видання друге. Київ: Смолоскип. 2023. 364 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. **Алатиренко Мирослава Андріївна**, кандидатка педагогічних наук, доцентка, ЧОЦЮН.
2. **Архипчук Сергій Володимирович**, заслужений діяч мистецтв України, режисер-постановник театру, опери, масових заходів.
3. **Бжеський Роман Степанович**, український державний діяч доби УНР, ідеолог українського націоналізму.
4. **Гаврилишин Петро Михайлович**, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, докторант Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
5. **Григорук Аделя Григорівна**, членкиня НСПУ та НСЖУ, заслужена працівниця освіти України.
6. **Гринь Микола Миколайович**, член Національної спілки журналістів України, лавреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша.
7. **Демченко Тамара Павлівна**, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри історії та археології України Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського.
8. **Єржиківська Наталія Олексіївна**, кандидатка філологічних наук, наукова співробітниця відділу зарубіжних і слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.
9. **Козак Сергій Борисович**, доктор філософії, науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України.
10. **Ольга Мак (Петрова Ольга Нилівна)**, письменниця, членкиня об'єднання «Слово» та СПУ.
11. **Смольницька Ольга Олександрівна**, кандидатка філософських наук, поетка, перекладачка, провідна наукова співробітниця Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського.
12. **Шовкопляс Галина Євгенівна**, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри світової літератури Київського університету імені Бориса Грінченка.